

Videbrev
for
Kolonierne paa Alheden.
Ved Jens Hedegaard Christensen.

Da Colonien Friederichsheide haver begieret, at vi, som anbefalede Commissarier vilde give dem en Dorfbuch, som de i deres Land er vant til at bruge, paa det at de uvillige og genstridige kan vorde straffet, og at god Orden og Skik imellem dem kan holdes, altsaa haver vi efter den i Lovens 3. Bogs 13. Cap. givne Tilladelse oprettet følgende Dorfbuch, hvorefter alle de tyske Colonier, saavel i Ahlheden, i Silkeborg og Halds Amt, som i Randbøl Hede i Coldinghus Amt kan rette sig, og det, saaledes som følger:

I. Om Forstanderne og Skudsmanden.

1. I hver By er anordnet fire Forstandere, hvoraf den ældste hvert Aar ved 1. Maj afgaar, og en anden i hans Sted udvælges, saaledes at Menigheden foreslaar 3, hvoraf Øvrigheden een beskikker, saa at efter fire Aars Forløb ere fire nye Forstandere.

2. De tager Sæde, ligesom de nu ere gamle til, og siden efter den Orden, de indsættes.

3. Den ældst indkomne Forstander skal have denne Dorfbuch, og hvad Ordre der gaar til Byen fra Øvrigheden i Forvaring samt Byens Protocol, der med Øvrighedens Segel er forsynet, samt en Sparebøsse, hvortil Nøglen forsegles af de fire Forstandere og bliver i Inspecteurs ¹⁾ Forvaring; desuden skal han altid

---

¹⁾ Inspektøren ved Kolonien.

under Straf være forsynet med Theriach¹⁾ og Terpentin-Olie samt andre Hjælpemidler til Byens Creaturer, hvilket ham igen betales efter Regning, naar Bøssen aabnes.

4. Hver Maaned skal en af de andre Bymænd være Skudsmand²⁾, som staar ved ordentlig Omgang, dog fritages Forstanderne derfra, saalænge de i samme Tieneste forbliver. Denne Skudsmand skal tilsige Menigheden, naar noget usædvanligt er at forrette; han har og i værende Tid det femte Stemme med Forstanderne; han tilligemed en af Forstanderne skal udpante de skyldige, naar de ej vil betale, hvad dem efter denne Dorfbuch af Forstanderne og samme efter fleste Stemmer tilkiendes; han skal tilligemed een af Forstanderne efterse, om Byens Lukkelse og Diger ere i Stand, og i Fald nogen Brøst samme under 8 Sk. Straf angive. Hver St. Peder og Bartholomæi Dag skal han og Forstanderne efterse, om Spidserne ere afsavede paa Byens Kiør, at den skyldige kan vorde straffet; er Skudsmanden og de 4 Forstandere deri forsømmelig, betale hver 8 Sk. d. til Cassen; ligeledes skal han med en af Forstanderne efterse, om Svinene ere ringede under samme Straf; samt Dagen efter hver Paaske og Michelsdag se, om Skorstenene ere fejede.

5. Udi Byens Protocol indfører Inspecteuren, hver Gang han kommer der.

II. Byens Vedtægt.

1. Hver Søndag Eftermiddag, naar Guds Tienesten er til Ende, fra Paaske til Mikkelsdag undtagen 1. og 2. Paaske- og 1. og 2. Pinsedag forsamler Bymændene, som har Avling i Marken, sig ved Brønden, som er midt i Byen; udebliver nogen uden gyldig Aarsag, betales 4 Sk. til Bøssen, og er det en af Forstanderne eller Skudsmanden, som udebliver, betales 8 Sk. d.

2. Hvo, som paa Gadestevne svær eller bander,

¹⁾ Anvendtes særlig som Lægemedel mod Hugormebid.

²⁾ Skudsmand = Skorsmand: Embedsmand i Bylaget, der afskriver og indkræver Bøder (Kalkars Ordbog III 834).

giver 1 Sk. d. for hver Ed til Bøssen; bringer nogen nogen Slags Drik med sig til Gadestevne, gives 4 Sk. til Bøssen. Ypper nogen Trætte, Klammeri eller Skiælden paa Gadestevne, betales 8 Sk. til Bøssen, og desuden straffes efter Loven.

3. Hvo, som ej efterkommer, hvad som efter fleste Stemmer vorder paalagt og vedtagen til Byens og det almindelige Bedste, straffes første Gang med 8 Sk. til Bøssen og siden dobbelt, om den skyldige ej samme straks efterkommer.

4. Naar Gudstjeneste holdes, skal der af hvert Sted i Byen være nogen til Stede; sker det ej uden skiellig Aarsag, som paa Gadestevne maa gives tilkiende, da skal Hosbonden bøde for hver Gang 4 Sk. d.

5. Hvo, som tager eller bruger anden Mands Redskab, ihvad det er, uden Ejerens Tilladelse, skal derfor betale 8 Sk., men tager det Skade, betales dobbelt, og desuden bringes i Stand igien.

6. Ingen maa tage andens Lyng, grave Jord, Tørv eller deslige under Straf af 8 Sk. og igien at give saa meget, som borttaget er.

7. Ingen maa grave Grov-Jord eller Tørv enten i Marken eller By uden paa hans egen tildelte Anpart under Straf 8 Sk. for Læset, og igien give ligesaa meget, som borttaget er.

8. Ingen maa grave de saakaldede Asketørv, og samme brænde til Aske, men alene bruge sligt til deres Blandingsgiøde under Straf af 8 Sk. til Bøssen og desuden at sidde paa Vand og Brød i nærmeste Fængsel i 8 Dage uden al Naade, med mindre det af Øvrigheden skriftlig er tilladt, at det højnødvendigt behøves.

9. Ingen maa brænde enten Lyng eller Tørv ved deres Huse eller Haver, men alene paa deres Ildsted under Straf af 1 Mark til Bøssen.

10. Ingen maa grave Tørv, uden hvor det vedtages, eller og han er bleven sin Gaards Anpart tildelt i Moserne.

11. Alle Diger eller Lukkelse, som enten er eller herefter vorder opkastede enten ved Byen eller i Marken og om Vinteren kunde forfalde, skal til Philippi

Jacobi Dag være istandbragt under 8 Sk. Straf for hver Dag, samme ikke istandsættes.

12. Hvo, som forsætligvis nedriver eller gjør Bræk paa andens lovlig Dige eller Lukkelse, betaler derfor 8 Sk. og straks opretter Skaden igien under samme Straf.

13. Det samme er og, om nogen lader det gjøre ved sine Børn eller ser paa, at det sker og ikke hindrer det.

14. Hvo, som tillader eller ikke forbyder sine Børn at gaa ind i sin Nabos indlukte Hauge uden Ejerens Vidende, betaler hver Gang 4 Sk. og desuden betaler til Ejeren, hvad Skade Børnene har foraarsaget.

15. Dersom Leder i Tiden bliver brugte enten ved Byen eller i Marken for Indtægter, saa skal de forsvarelig være giorte, og saaledes lukkes, at naar der falder Kiøren igiennem, og Korn eller hegnet Vang er ved Leddet, at ingen derover vederfares Skade; sker det, betaler den, som sidst gik igiennem, foruden Skaden 4 Sk. til Bøssen.

16. Den almindelige Landevej skal Byen vedligeholde, hver Mand sit Stykke, og samme jævne og fylde, hver Gang det behøves, under 8 Sk. Straf til Bøssen.

17. Dersom nogen gjør nogen usædvanlig Vej tværs over eller langs med nogen Mands Korn og Ager, Baare¹⁾ eller Eng, pløjet eller hegnet Jord undtagen med Hø og Korn i den Fald, det er groet, saa og med Giøden uden Ejerens Minde, betales foruden Skaden 8 Sk.

18. Dersom nogen træddriver²⁾ andens groet Korn eller med Harve trækker derpaa, bør oprette Skaden efter Mænds Sigelse og desuden betale 1 Mark til Bøssen.

19. Ingen maa vende paa nogen Hovds Rug³⁾, naar de felder eller pløjer til Havre, ej heller maa nogen vende paa anden Hovds Rug, Havre eller Eng, naar de pløjer til Byg uden at betale Skaden og 8 Sk. til Bøssen.

¹⁾ Baarer: Ny Græsmark (Danske Vider og Vedtægter III, S. 625).

²⁾ Træddrive: slæbe en Plov paa den saakaldte 'Træl' paa Siden af Ploven.

³⁾ Jvf. Hodomsager: Tværager, Forpløjning (Kalkars Ordbog II. S. 249).

20. Hvo, som pløjer sin Nabos Jord bort, slaar af hans Eng eller Korn, opretter Skaden og betaler 1 Mark.

21. Hvo, som ligger sammen med Agre, maa ej bryde den Reen eller Fure, som er imellem under 1 Mark, og dog udlægge den igien.

22. Hvo, som pløjer videre eller andensteds end i den Indtægt, som bliver vedtaget til Brug, betaler derfor 2 Mark.

23. Hvo, som ligger sidelangs uderst med besaaet Ager (undtagen naar det er indhegnet med Lukkelse), skal i Særdeleshed have det hegnet, hvorfor hver Mand i Byen skal være Ejeren ansvarlig og erstatte ham den paakomne Skade, som deri sker, naar det ikke vides, af hvem den er tilføjet; vægrer nogen sig herudi betaler han 4 Sk.

24. Hvo, som ser Creatur at gaa til Skade i anden Mands Eng eller Korn og ikke afværger det eller optager dem, betaler 8 Sk.

25. Hvo, som høster eller slaar Hø vedtagen og paalagt af samtlige Bymænd (uden af Trang over 1 Trave), eller om nogen høster og slaar videre end efter Vedtægten, betaler 1 Mark.

26. Hvo, som ikke pløjer og saar sin Ager, som tilhører Indtægten, men lader den efterligge for uderst Liggen Skyld, giver 1 Mark, og dog være pligtig at drive Ageren med de andre.

27. Skulde nogen af Uformuenhed eller af Svaghed ikke kunne høste eller indage sit Korn saa snart som de andre i Byen, da bør de alle samtlig være ham dermed behjælpelig, og hvo deri vægrer sig skal give 4 Sk. (som er at forstaa om Pløjning og Sæd under lige Straf).

28. Men sker det af Egensindighed eller en forsætlig Opsætsighed, at nogen lader sit Korn længere staa uophøst eller indaget end de andres, da skal Forstanderne og Skudsmanden pligtig være at forelægge ham en Dag dertil; sker det ikke, og det har kunnet ske, maa han have Skade for Hjemgæld og desuden betale 1 Mark.

29. Ingen maa nægte sin Nabo Vandets Overløb over sin Ager, Eng eller Grund, naar ej anderledes kan være, og fornøden gøres enhver graver igiennem sin Jord; ikke heller maa nogen standse eller hindre Vandets Løb, sin Nabo til Fortræd, under Straf 8 Sk.

30. Den, der paa Gaden eller Vejene graver Huller efter Sand, Ler eller deslige, hvorved Folk eller Creaturer kan komme til Skade, skal give 8 Sk. og straks kaste det efter igien samt betale Skaden.

31. Dersom nogen vælter eller kaster Sten i andens Vej eller paa hans Grund ham til Fortræd, skal han tage dem bort igien og give 4 Sk.

32. Den, som tyrer til Fællets før vedtagen og paa-lagt er, eller i den Vang, som er hegnet uden Til-ladelse, giver for hver Tyrslag 4 Sk.

33. Hvo, der tyrer i andens Eng, Korn, Kornrader, imellem Korn, paa Stubben, eller hegnede Steder samt med deres Creaturer forsætligvis ligger paa deslige Stæder, skal give, sker det om Dagen, 4 Sk. og om Natten 8 Sk. for Stk.

34. Hvo, som ikke holder sit Kvæg i Hægt eller Hælde, men lader det gaa vogtesløs og bliver ad-varet derom og ikke agter det, betaler for Stk. 2 Sk.

35. Hvo, der med Villie lader løse Creaturer gaa i Tyrevangen, hvor hver holder paa sit, giver for hver 2 Sk.

36. Hvo, som tyrer sidelangs med nogen Ager eller Eng eller er den for nær, om det er hegnet, bøde Ska-den og giver for Stk. 8 Sk.

37. Ingen maa holde sær Drift med sine Creaturer, medmindre han uden hver Mands Skade kan holde det paa sit eget, eller og det er skrøbeligt og saa af-mægtigt, at det ej kan følge Hiorden og Hyrden, da det dog bør holdes paa hans eget; hvo derimod gjør, giver for hvert stort Hoved 4 Sk.

38. Ingen maa drive løse Creaturer med en smal Vej igiennem Kornet, men samme skal trækkes; sker det anderledes, og bliver det paaklaget, gives for Stk. 2 Sk.

39. Hvo, der ej straks tager sit Kvæg ind, naar

Hyrden dermed Middag eller Aften kommer i By, og holder det ikke inde, til Hyrden driver igien, giver for hver Hoved 2 Sk.

40. Den, der tager fremmed Kvæg til Byen i Græsgang uden Menigmands Samtykke, betaler for hvert Hoved 8 Sk., og straks skiller sig af dermed.

41. Hvo, der haver sit Kvæg andensteds til Græsgang og tager det siden hjem, skal ligesaa fuldkommen betale Byens Hyrde, som det havde været tilstede, under Straf 8 Sk.

42. Hvo sine Creaturer, naar de lovlig ere indtagne i Hus, ved sig selv eller andre, uden at have gjort Rede for Skaden med videre dennem enten hemmelig eller med Magt udtager, betaler derfor 1ste Gang 1 Mark, anden Gang dobbelt og saa fremdeles; desuden straffes af Inspecteuren efter Loven.

43. Med Indtægtspengene af de Creaturer, som optages paa hegnede Stæder, skal saaledes forholdes; naar der er Kierne i Kornet, betaales 4 Sk. for et stort Hoved, 2 Sk. for en Kalv, 2 Sk. for et Svin, 1 Sk. for et Faar, men før Kiernen er i Kornet eller Creaturerne optages paa hegnet Græs, gives ikkun halvt, hvilke Penge tilfalder Cassen og ikke den Skade lidende, som skal have sin Erstatning, som før er meldt.

44. Den, der Skade haver lidt, enten paa Græs, Korn eller deslige og derfor skal have Oprejsning, maa vel med den skyldige sig forlige derom men Byens eller Videns Ret maa ingenlunde bortgives.

45. Spidserne paa Stude. Kiør eller Kviernes Horn, fra de ere 2 Aar gamle, skal afsaves under Straf for hvert Horn 4 Sk.

46. Hvo, der haver Svin eller Hunde, der vil beskadige eller æde smaa Creaturer som Lam, Høns eller deslige, skal, naar advares, holde dem for sig selv eller give 8 Sk., hver Gang de gjør Skade, som desuden skal erstattes.

47. Fra 1ste Martii til Mortens Dag skal enhver Svin, som gaar løs, være ringet under 8 Sk. Straf, med mindre stærk Frost indfalder.

48. Dersom Kalve eller Svin tillægges i Byen, saa skal dermed holdes Hiord; hvo, som imodstaar samme eller ikke lader sit medfølge, betaler 8 Sk. og dog være pligtig dertil.

49. Hyrden bør at svare hver Mand til sit Kvæg, stort eller smaat, som kommer under hans Varetægt, og hvad Skade nogen foraarsages derpaa af hans Forsømmelse, bør han oprette efter Skudsmandens og hans Mænds Sigelse.

50. Hyrden skal nøje tilse Creaturerne Bevogtning paa de anviste Steder, hvor Driften skal være, i ligemaade nøje opagte, at Creaturerne ikke gjør nogen Skade enten paa hegnede Steder, Byens Lukkelse, Diger eller deslige; sker det, formedelst hans Skiødeløshed, da opretter han Skaden og betaler hver Gang 8 Sk. —

51. Hyrden maa ikke drive Creaturerne uden Byens satte Grænse Naboerne til Fornærmelse; sker det, og Klage paakommer, betaler han til Cassen 8 Sk., og er det efter Tilskyndelse af nogen i Byen, skal han straks angive det, hvilken skyldige ogsaa betaler 8 Sk. foruden den taxerede Skades Erstattelse, som bør ske af de skyldige med videre, hvorudi den uskyldige Del af Byen ej bør have Del.

52. Ser Hyrden andre Creaturer end dem, han har i sin Hiord, paa noget Sted at gaa Byen til Skade, da er han pligtig enten straks at afværge det eller føje den mulige Anstalt, at sligt for Byen kan vorde bekiendt; forsømmer han det og bevislig deri ikke ser paa Byens Lykke, betaler han 8 Sk.

53. Den, som forholder eller foruretter Hyrden noget paa hans tillagte Løn eller Rettigheder, betaler, naar paaklages, 1 Mark.

54. Den, som usømmelig beegner Hyrden med Skiældsord, Truen eller med Magt tager Kvæg fra ham, giver 1 Mark.

55. Slaar de Hyrden, betaales dobbelt saa meget til Cassen.

56. Dersom noget Creatur bliver svagt eller kommer til Skade, faar Gift i sig, skal Hyrden straks an-

melde det for Ejeren, som kan søge sin Hjælp hos den ældste Forstander, der altid skal være forsynet i den Henseende med Theriach, Terpentin-Olie og slige Hiælpemidler; forsømmer han det, betaler han til Cassen 8 Sk.

57. Dersom en af Menigheden begaar Tyveri enten ved Nat eller Dag, skal han straks anholdes, Forhør derover af Inspecteuren holdes, og han efter Loven straffes.

58. Dersom nogen bevislig skielder den anden, skal han i Menighedens Paahør erklære samme og give 8 Sk. til Strafcassen; vil han ikke, straffes han efter Loven af Inspecteuren.

59. Skulde nogen understaa sig at slaa den anden, haver han straks at stille den slagne tilfreds og give 8 Sk. til Straf, men vil den slagne ej lade sig tilfredsstille, holdes Forhør derover af Inspecteuren, og efter Loven dømmes.

60. Dersom nogen understaar sig ej at efterkomme Øvrighedens eller Inspecteurens Ordre, skal han foruden Straf efter Loven give 8 Sk. til Bøssen.

61. Dersom nogen arbejder om Søndagen, straffes første Gang med 8 Sk. til Bøssen, sker det oftere, straffer Inspecteuren ham efter Loven.

62. Drikker nogen sig fuld om Søndagen, sættes i Fængsel paa Vand og Brød i to Dage og desuden betaler 1 Mark.

63. Dersom Mand, Kvinde eller Børn skiær Græs i Marken, Enghaven enten paa Byens Mark eller andensteds, betaler de skyldige Skaden og 1 Mark til Bøssen.

64. Ingen maa udkaste skiden Vand paa nogle Alen nær Brønden under 1 Mk.s Straf; ligeledes maa og ingen Barselkvinde førend 4 Uger efter sin Barselseng hente Vand af Brønden under 1 Mk.s Straf.

65. Ingen maa afbrænde Lyng enten lidt eller meget, førend det af Menigheden er vedtaget, da det dog ikke maa ske uden i Inspecteurens Overværelse, og naar det er stille Vejerlig; understaar sig nogen derimod at handle, betales 1 Mk.s Straf, og desuden

straffes med Fængsel paa Vand og Brød i nogle Uger efter Sagens Omstændighed af Inspecteuren.

66. Naar en Mand bliver sengeliggende eller dør, skal hele Menigheden hjælpe, at hans Jord bliver dyrket, saaet eller indavlet, naar det dem af Inspecteuren anbefales; vægrer nogen sig derimod, betales 1 Mk.s Straf, og desuden betales den, som for ham har forrettet Arbejdet.

67. Digerne om det Stykke Land, som skal ved hver Coloni omsættes til Skov, skal enhver holde sit Stykke i Stand. Sker det ej, betales 8 Sk. Straf, og desuden forfærdiges det manglende paa den skyldiges Bekostning, naar han derom er to Dage tilforn advaret.

68. Naar de fleste Stemmer har vedtaget, hvad der af Agerland skal indtages, og hvad der skal fredes til Højbjergning, og hvad der skal udlægges til Græsning, skal de andre under 8 Sk. Straf samme efterkomme, med mindre Inspecteuren befinder, at det er Byen til Skade, da samtlige Bymænd skal rette sig efter hans skriftlige Ordre under lige Straf, og har Inspecteuren sig heri at forholde, som han agter at tilsvare.

69. Enhver skal lade sine Børn gaa i Skole og holde dem fra al Uskikkelighed; forsømmer Forældrene det, betales 4 Sk. Straf for hver Gang.

70. Dagen efter hver Paaske- og Mikkelsdag efterses alle Skorstenene og Ildstæderne af Forstanderne og Skudsmanden; findes der nogen, som ikke er fejjet, betales 8 Sk. Straf og inden 24 Timer forskaffe den fejjet under lige Straf.

71. Skulde nogen af Forstanderne eller Skudsmanden forse sig i ovenansførte Poster, straffes dobbelt imod en anden af Menigheden.

72. Naar nogen enten Mand eller Kone, Tienestekarl eller Pige ved Døden afgaar eller undviger, skal det uopholdelig straks anmeldes for Inspecteuren, at han den afdødes Efterladenskab kan tage under Skiftebehandling; den, som heri er forsømmelig, betaler 2 Mark og over en Dag 1 Rdl.

73. Hvad Strafbøder, som denne Dorfbuch inde-

holder, betales straks paa Stedet, eller og derfor udpantes af en af Forstanderne tilligemed Skudsmanden, som staar til Indløsning i 8 Dage, og i Fald det ej til den Tid indløses, da ved Auction paa Gadestevne at bortsælges, Bøderne deraf betales og Resten til Ejerne levnes.

74. Hver Michels Dag aabnes Bøssen i Inspectorens Nærværelse, som i hans Protocol antegnes; Pengene maa ej anvendes til Drik eller Gilde, men derfor skal indkøbes og anskaffes Brandredskaber af Stier, Brandhager, Spande og Haandsprøjter, samt hvad andet Byen i Almindelighed kan være til Bedste.

Denne Konzept, som findes i Protokol angaaende Hedens Kolonisation Nr. 1613 i Landsarkivet i Viborg, er ikke underskrevet; under den tilsvarende tyske, som ogsaa findes, staar: Fridericia, den 24ten August Ao. 1761, D. v. Trappaud, H. de Hoffman, A. Deichmann (Medlemmerne af Kommissionen for Hedens Opdyrkning).
